

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

THE FEATURES OF ARTISTIC-CREATIVE DEVELOPMENT OF STUDENTS OF FUTURE SCHOOLS EDUCATION IN ARTISTIC ACTIVITY

У статті розкривається зміст поняття «художньо-творчий розвиток студентів – майбутніх вихователів», визначено його характерні ознаки. Підкреслено, що із художньо-творчим розвитком відбувається збагачення досвіду художньої, мистецької діяльності, що забезпечує художнє пізнання, формування оцінок і смаків, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва. Подано та проаналізовано результати констатувального експерименту, зроблено висновок про необхідність змін у практичній підготовці з образотворчої діяльності студентів дошкільного факультету. Запропоновано умови активізації художньо-творчого розвитку студентів – майбутніх вихователів: формування потреби у художньо-творчій діяльності, розвиток здібностей студентів у художньо-творчій діяльності, формування досвіду художньо-творчої діяльності.

Ключові слова: художньо-творчий розвиток, студенти – майбутні вихователі, педагогічні умови художньо-творчого розвитку.

В статье раскрывается содержание понятия «художественно-творческое развитие студентов – будущих воспитателей», определены его характерные признаки. Подчеркнуто, что художественно-творческое развитие способствует обогащению опыта художественной деятельности студентов, которая обеспечивает художественное познание, формирование художественного вкуса, опыта эмоционально-ценностного отношения к искусству. Проанализированы результаты констатирующего эксперимента, сделан вывод о необходимости изменений в практической подготовке по изобразительной деятельности студен-

тов дошкольного факультета. Предложены условия активизации художественно-творческого развития студентов – будущих воспитателей: формирование потребности в художественно творческой деятельности, развитие способностей студентов в художественно-творческой деятельности, формирование опыта художественно-творческой деятельности.

Ключевые слова: художественно-творческое развитие, студенты – будущие воспитатели, педагогические условия художественно-творческого развития.

The article reveals the content of the concept “artistic and creative development of students of future teachers of pre-school education”, defines its characteristic features. The author makes a platoon that artistic and creative development contributes to enriching the experience of students’ artistic activities. The creative development of students contributes to their artistic knowledge, shapes their artistic taste, expands the experience of an emotional, valuable attitude to art. The article analyzes the results of the ascertaining experiment, makes a conclusion about the need for changes in practical training in the visual activity of students of the preschool faculty. The author of the article suggested the conditions for the activation of the artistic development of students of future educators: the formation of the need for artistic and creative activities, the development of students’ abilities in artistic and creative activities, and the development of artistic and creative experience.

Key words: artistic and creative development, students, future teachers of pre-school education, pedagogical conditions for artistic and creative development.

УДК 378.057

Івершинь А.Г.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні підходи до організації освіти у вищій школі передбачають необхідність зміни вимог, організації, змісту, форм і методів професійної підготовки студентів вишу. Підготовка фахівця, що відповідає сучасним вимогам, можлива лише на основі поєднання професійного становлення, заснованого на опануванні знань, умінь, навиків, і особистісного розвитку, націленого на самореалізацію, творче зростання через всебічний розвиток індивідуальних здібностей, встановлення гармонійних відносин із соціумом, розвиток здібностей гнучко орієнтуватися у світі, що постійно змінюється.

Сучасні вчені, що розглядають тенденції реформування професійної освіти, виділяють питання: саморозвитку особистості студента; перетворення його позиції об'єкта в позицію суб'єкта культури; опанування досвіду емоційно-ціннісних ставлень; духовно-практичного ставлення до світу (Е. Бондаревська, А. Петровський, П. Підкасистий, В. Садовничий, В. Сластьонін, В. Турченко та ін.).

Вирішення цих проблем пов'язане з дослідженням понять «художньо-творчий, мистецький розвиток» студентів [8].

Художньо-творчий розвиток студентів – майбутніх вихователів охоплює професійно важливі художньо-творчі якості особистості, цінності та мотиви, художню спрямованість, теоретичні і методичні знання; спроможність виконувати професійні завдання, вирішувати педагогічні проблеми, використовуючи сформовані в процесі підготовки знання, вміння, особистісні структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідниками вищої школи (І. Бех, В. Гончаров, М. Міщенко, В. Кузь та ін.) наголошується на необхідності становлення суб'єктності майбутнього педагога на основі формування у нього потреби в професійному й особистісному саморозвитку.

У працях із дошкільної педагогіки з'ясовано специфіку професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку, здатного творчо вирішувати завдання художньо-естетичного, творчого

розвитку дошкільників. Вченими О. Дроновою, У. Ібрагімовою, Н. Голотою, Л. Завгородньою, О. Кучерявим, Т. Котик, Н. Левінець, Н. Лисенко, І. Мордоус, Л. Пантелєєвою, Г. Підкурғанною, Т. Слободянюк, Г. Сухоруковою, Т. Степановою, Л. Фалюшиною, Н. Халезовою зроблено вагомий внесок у вивчення питань із проблем естетичного виховання у закладах дошкільної освіти, порушено надзвичайно важливу проблему підготовки вихователів щодо керівництва образотворчою діяльністю дошкільників.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Аналіз та узагальнення теоретичних джерел засвідчив проблеми у підготовці фахівців дошкільного профілю, що виявляється в недостатньому рівні загальної естетичної культури, вузькості кругозору, відсутності необхідних знань і досвіду у художньо-творчій діяльності.

Мета статті – виявити умови організації образотворчої діяльності, які сприяють художньо-творчому розвитку особистості майбутніх вихователів.

Звертаючись до наукових досліджень, знаходимо такі визначення художнього розвитку: процес накопичення, збагачення досвіду художньої, мистецької діяльності, що забезпечує художнє пізнання (Е. Абдуллін, В. Власенко, О. Ващенко, Е. Кабакова, Т. Колишева, А. Мелік-Пашаєв, О. Ощепкова, А. Смоляр); розвиток художніх потреб та інтересів (Л. Виготський, А. Мелік-Пашаєв, З. Новлянська, Б. Неменський); формування оцінок і смаків, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва (Ю. Фохт-Бабушкін, А. Мелік-Пашаєв, Б. Юсов та ін.)

Художній розвиток, на думку Б. Юсова, охоплює мистецтвознавчі знання, узагальнені художньо-естетичні вміння, а також досвід творчої діяльності у сфері художньої культури. Учений вказує, що спрямованість і якість художнього розвитку є результатом взаємодії чинників загального значення і цілеспрямованої педагогічної дії. Головна мета художньої діяльності – створення художнього образу. Лише перцептивна сторона художнього розвитку є односторонньою. Необхідно використовувати також і реальне перетворення ситуації у процесі практичної роботи над художнім образом [11].

Л. Щукина вважає художній розвиток особистості невід'ємною частиною естетичного виховання і розглядає його як процес формування певних властивостей особистості: її знань, умінь і навиків, які дозволяють оцінювати, створювати художні цінності, розвивати художні смаки і формувати ідеали [9].

Основу художнього розвитку особистості складають: художня соціалізація, художня адаптація, художня інтеріоризація, методи і форми, що дозволяють залучати особистість до художнього світу, прищеплювати інтерес до мистецтва, до світової художньої культури.

Ми поділяємо думку сучасних дослідників і розуміємо під художнім розвитком студентів – майбутніх вихователів процес накопичення, збагачення досвіду художньо-творчої діяльності, що забезпечує художнє пізнання, розвиток художніх потреб та інтересів, формування оцінок і смаків, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва.

Аналіз численних досліджень ролі мистецтва в житті людини дає можливість вважати, що пізнання, мистецтво (художня творчість зокрема) об'єктивно є особливими видами діяльності, у яких активно відбувається художній розвиток особистості (Л. Виготський, А. Запоріжець, С. Зінченко, М. Каган, А. Мелік-Пашаєв, М. Мейлах, В. Мухіна, Ю. Полуянов, П. Симонов та ін.) [6].

У процесі художньо-творчої діяльності досягається усвідомлення і перетворення дійсності через сприйняття, уяву, переживання естетичних явищ, що втілюються в наочно-чуттєвих образах. Як зауважив Є. Ільєнков, мистецтво розвиває здібність до продуктивного мислення, яке дає можливість цілісного сприйняття дійсності. Вказуючи на спільність психологічних механізмів будь-яких форм творчості, вчений відзначає, що мистецтво розвиває універсальну, а не якусь специфічну людську чуттєвість. Його важливою особливістю є чуттєвий початок (переживання), продуктивна уява, фантазія [10].

Художня діяльність розглядається дослідниками (А. Зісь, С. Іванов, М. Каган, М. Ярошевський) як універсальна форма художнього освоєння світу, що існує у двох формах: як художнє сприйняття явищ дійсності і творів мистецтва; як процес художньої творчості, результатом якої є створення художнього продукту і процес його функціонування у соціокультурному просторі [3].

Узагальнюючи різні визначення, можна окреслити художню діяльність як вид духовної діяльності, пов'язаний з естетичним світосприйняттям, потребою в прекрасному, здібністю до художнього мислення і яскравих емоційних вражень; втілення явищ навколишнього світу у власній художній творчості; діяльність, націлену на перетворення позиції об'єкта діяльності в позицію суб'єкта.

Таке розуміння художньої діяльності робить актуальним наше дослідження щодо розвитку студентів – майбутніх вихователів як суб'єктів художньої діяльності, здібних до художньо-творчого і духовно-етичного розвитку.

У дослідженні взяли участь 96 студентів – майбутніх вихователів першого курсу стаціонару і заочного відділення. Специфіка навчання студентів дошкільного факультету основам образотворчого мистецтва, як ми визначили вище, полягає в особливій організації навчального процесу, націленого на формування творчої особистості.

На констатувальному етапі ми визначили критерії і показники художньо-творчої діяльності студентів. Опишемо їх:

1. Сенсорні здібності студентів. Особливості сприйняття: цілісність (цілісний образ предмета в різноманітті і співвідношенні його властивостей); вибірковість (виділення певних або заданих об'єктів); точність (відповідність образу особливостям сприйманого об'єкта); спостережливість, увага.

2. Рівень розвитку уяви: новизна, оригінальність, свідомість; гнучкість, образність, асоціативність, здатність до алегорії і метафоричності.

3. Образотворча грамотність: адекватна передача художнього образу; знання певних художніх технік (графічних, живописних) і вміння їх використовувати у практичній роботі, володіння художніми матеріалами.

4. Творча активність (самостійність у процесі діяльності, у виборі техніки і художніх матеріалів, емоційне ставлення до роботи, саморефлексія).

На констатувальному етапі дослідження були виявлені рівні художньо-творчого розвитку студентів дошкільного факультету. Для цього були запропоновані два творчі завдання:

1. Перше творче завдання – малювання з натури гілочки з листям «Осінній букет». Для виконання завдання пропонувалися графічні і живописні матеріали.

2. Друге творче завдання – «Малюємо радість», де завдання формулювалося таким чином: «Змалюй те, що ти відчуваєш, коли радієш, і поділися цим відчуттям з іншими». Для виконання завдання пропонувалися графічні і живописні матеріали, кольоровий папір для техніки колажа, воскові крейди тощо.

Також ми проаналізували програму з образотворчої діяльності для студентів дошкільного факультету. Було встановлено, що програмні завдання переважно націлюють студентів на здобуття знань, навиків і вмінь у художній діяльності, а такі завдання, як розвиток сприйняття, уяви, активності, необхідні для творчої діяльності студентів, не отримують належної уваги.

Відповідно до отриманих результатів студенти були віднесені до трьох рівнів: високого, середнього, низького. Результати подано у таблиці 1.

Як видно з табличних значень, студенти переважно мають показники середнього і низького рівня. Про це свідчать результати, отримані в ході констатувального дослідження. Так, тільки 12% студентів мають розвинені сенсорні здібності;

обізнані в образотворчій грамотності 5% студентів; творчу активність виявили 25% майбутніх вихователів.

У творчій роботі студенти використовують штампи-образи, палітра кольорів обмежена. Технічні прийоми обмежуються відомою одноманітністю у вживанні, не варіюються залежно від поставленого завдання. Композиційне рішення не зв'язується з художньою ідеєю й образотворчими і виразними можливостями художніх матеріалів.

Результати констатувального експерименту підтвердили необхідність змін у практичній підготовці з зображувальної діяльності студентів дошкільного факультету.

У зв'язку з цим нами були розроблені умови активізації художньо-творчого розвитку студентів дошкільного факультету в рамках дисципліни «Основи образотворчого мистецтва». Розглянемо кожну зі сформульованих умов детальніше.

Формування потреби у художньо-творчій діяльності.

Ми поділяємо думку В. Авдєєва [10], який розуміє художньо-естетичні потреби як зацікавленість людини в художньо-естетичних цінностях, як жадання краси і гармонії. Ми визначаємо потреби у художньо-творчій діяльності таким чином:

- потреба цілісного світосприймання (художня потреба);
- потреба в гармонії і красі (естетична потреба);
- потреба в творчій самореалізації у формах художньої творчості;
- потреба емоційного самовираження в процесі художньо-творчої діяльності;
- потреба сприйняття художнього образу в творах художньої творчості і створення художнього образу в продуктах художньо-творчої діяльності.

Наступна умова – розвиток здібностей студентів у художньо-творчій діяльності.

Для нашого дослідження важливими є положення психологів Б. Ананьєва, В. Кирієнко, В. Крутецького, Б. Теплова про те, що здібності формуються і розвиваються у діяльності. Здібності згідно з відомим визначенням Б. Теплова – це індивідуально-психологічні особливості особистості, які мають відношення до успішності виконання тієї або іншої діяльності [8].

К. Роджерс стверджує, що розвиток здібностей також пов'язаний із процесом самореалізації особистості. Ми використовуємо основні положення

Таблиця 1

Результати дослідження художньо-творчого розвитку студентів – майбутніх вихователів

Показники	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Сенсорні здібності студентів	12%	45%	43%
Рівень розвитку уяви	30%	35%	35%
Образотворча грамотність	5%	55%	40%
Творча активність	25%	30%	45%

цього підходу в організації процесу розвитку художньо-творчої діяльності студентів.

Під художньо-творчими здібностями студентів – майбутніх вихователів ми розуміємо сукупність різноманітних психологічних процесів і станів особистості, що забезпечують успішне опанування конкретного виду художньо-мистецької діяльності (В. Андрєєв, Е. Голубєва, А. Ковальов, В. Крутецький, Н. Лейтес, В. Мясичев, К. Платонов, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.).

Ми вважаємо, що здібності до художньо-творчої діяльності передбачають розвиток образного мислення, емоційної чуйності, емпатії, уяви, творчої саморефлексії та ін.

Отже, здібності студентів – майбутніх вихователів реалізуються у конкретних видах художньо-творчої діяльності, виявляються в таких її характеристиках, як прудкість, глибина, гнучкість, образність, міцність освоєння її засобів і способів. Дослідники підкреслюють, що умовами і передумовами розвитку художньо-творчих здібностей є соціально-індивідуальне середовище, яке сприяє розвитку цих здібностей. Для аналізу здібностей велике значення має вивчення окремих властивостей особистості, оскільки їх взаємозумовленість характеризує різносторонність індивідуальності і здатності прояву.

Наступна умова – **формування досвіду у художньо-творчій діяльності**. Щодо розуміння поняття «досвід» ми приєднуємося до висновків В. Бобрової, З. Большакової, О. Леонтьєва, які визначають досвід як єдність трьох складових частин: процесу накопичення інформації; способу діяльності; готовності особистості.

Процес формування досвіду у художньо-творчій діяльності можна поділити на такі етапи: 1) спочатку художній досвід для особистості є процесом, який спостерігається і поступово осмислюється людиною; 2) внаслідок поступового усвідомлення й опанування послідовності дій, умінь стає для особистості способом її діяльності; 3) формується готовність особистості самостійно виконувати конкретну художньо-творчу діяльність.

Під уміннями у творчій діяльності ми розуміємо володіння способами і прийомами, що дозволяють продуктивно вирішувати завдання певної діяльності. Відповідно, до комплексу художньо-творчих умінь нами віднесено: уміння образно мислити («мислення в образах»); уміння естетично сприймати довколишню дійсність; уміння користуватися «мовою» мистецтва і переносити ці уміння в галузь професійних знань і повсякденне життя; уміння цілісно сприймати навколишній світ; уміння творчо реалізувати особистий досвід у процесі художньо-творчої діяльності.

Таким чином, процес розвитку художньо-творчої діяльності є основним способом формування досвіду діяльності і, як результату цього досвіду, придбання і втілення художніх умінь у продуктах художньо-творчої діяльності.

Висновки. У статті розглянуто поняття «художньо-творчий розвиток» студентів – майбутніх вихователів у процесі образотворчої діяльності. Поняття «розвиток» у широкому сенсі розуміється як «процес якісної зміни людини як соціальної істоти під впливом різних чинників». Розвиток – це своєрідний кількісний «приріст» тієї або іншої якості на всьому просторі життєдіяльності. Основу художнього розвитку особистості складають цінності й мотиви, художня спрямованість, теоретичні і методичні знання, вміння, збагачення досвіду художньої, мистецької діяльності, що забезпечує художнє пізнання, особистісний розвиток, залучення особистості до світової художньої культури. За результатами констатувального експерименту зроблено висновок про необхідність змін у художньо-практичній підготовці студентів дошкільного факультету. Це становить тему наших подальших педагогічних розвідок.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ананьев Б.Г. Педагогические приложения современной психологии. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / под ред. И.И. Ильинова, В.Я. Ляудис. М.: Изд-во МГУ, 1981. С. 13–21.
2. Беда Г.В. К вопросу о дарованиях и талантах. Развитие творческих способностей на занятиях изобразительным искусством. М.: МГПИ, 1983.
3. Искусствознание и психология художественного творчества / отв. ред. А.Я. Зись, М.Г. Ярошевский. М.: Наука, 1988. 352 с.
4. Мейлах Б.С. Психология художественного творчества: предмет и пути исследования. Л.: Наука, 1980, 253 с.
5. Неменский Б.М. Мудрость красоты: о проблемах эстетического воспитания. Книга для учителя. М.: Просвещение, 1981. 192 с.
6. Павлова Л.И. Формирование педагогического творчества у студентов факультета дошкольной педагогики и психологии в процессе методической практики: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. М., 2001, 17 с.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер Ком, 1998. 688 с.
8. Теплов Б.М. Избранные труды: В 2 т. М.: Педагогика, 1985. Т. 1. 360 с.
9. Щукина Г.И. Деятельность – основа педагогического процесса. Советская педагогика. 1982. С. 74–77.
10. Эстетика / под ред. А.А. Радугина. М.: Центр, 1998. 273 с.
11. Юсов Б.П. Роль искусства в общем образовании. Педагогика и школа за рубежом: Критико-реферативный сборник. 1974. Вып. 2. С. 3–18.